Auxiliarul a avea: afix, clitic sau cuvânt?

MONA ELENA MOLDOVEANU
EMIL IONESCU
Facultatea de Litere
Universitatea din Bucureşti

1. Datele: poziția auxiliarului *a avea*

Poziția canonică a auxiliarului **a avea** în română este, după cum se ştie, preverbală:

(1) (a) Ion a dormit bine. (b) Ion l-ar citi[1].

A avea poate însă apărea şi în poziție postverbală. Fenomenul este uneori denumit „conjugare inversată" şi poate fi găsit atât în portugheza europeană, cât şi în unele limbi balcanice. Formele de conjugare inversată corespunzătoare celor canonice din (1) (a)-(b) sunt date în (2) (a)-(b)[2]:

(2) (a) Dormit-a. (b) Citi-l-ar[3].

Spre deosebire de formele canonice, formele inversate sunt marcate stilistic. Astfel, perfectul compus inversat este în româna contemporană utilizat în scopuri de expresivitate (artistică sau nu) şi are un pronunțat caracter livresc. Formele inversate de condițional au şi ele o puternică marcă expresivă, care însă trimite spre un alt nivel stilistic al românei actuale: în mod curent, aceste forme sunt întrebuințate în imprecații.

2. Analize anterioare

În literatura consacrată auxiliarelor româneşti, fenomenul conjugării inversate a primit trei tipuri fundamentale de explicații: o explicație bazată pe conceptul de deplasare, o explicație bazată pe analiză declarativă[4] şi o explicație care foloseşte ideea de deplasare, la nivel morfo-lexical.

Explicația care se sprijină pe conceptul (sintactic) de deplasare (numită în acest studiu şi „explicație – sau analiză – derivațională") a fost formulată în cadrul teoriei G(overnment)&B(inding). Ea afirmă că verbul de conjugat se mişcă din poziția (FLEX(iune)) într-o poziție „mai înaltă" în arbore. Această poziție este fie COMP(lementizator) – Dobrovie-Sorin (1994) – fie TOPIC (considerată a fi specifică subiectului preverbal – Avram (1999)). Deplasarea are drept rezultat lăsarea în urmă a auxiliarului şi obținerea conjugării inversate.

Explicația bazată pe analiza declarativă prezintă două versiuni:

(i) Auxiliarul este considerat element lexical. El deține o trăsătură INV(ersiune) cu valoare booleană, + sau -. Când valoarea trăsăturii INV este minus, auxiliarul va fi preverbal. Valoarea „plus" justifică la rândul ei conjugarea inversată (Monachesi (1999), (2000)).

(ii) Auxiliarul este considerat afix flexionar, cu distribuție multiplă în structura morfematică a cuvântului. Distribuția multiplă explică cele două realizări de conjugare (Barbu 1999).

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

În sfârşit, explicaţia care exploatează ideea de deplasare la nivelul cuvîntului susţine că auxiliarul – interpretat ca afix – se deplasează în poziţie postverbală. Mobilitatea afixului dă astfel seamă de cele două forme de conjugare (Guţu Romalo (1962), (1968), (1974), (1985)).

În analiza pe care o vom prezenta în continuare, ne vom concentra asupra proprietăţilor avute de auxiliarul **a avea** atunci cînd ocupă poziţie pre- şi, respectiv, postverbală. Vom compara aceste proprietăţi cu acelea pe care auxiliarul **a avea** le deţine în mod independent de plasamentul său. Din compararea celor două seturi de proprietăţi – în mare parte cunoscute – tragem concluzia că **a avea** preverbal este distinct de **a avea** postverbal, atît pentru perfectul compus, cît şi pentru condiţional. Ne întemeiem această afirmaţie, printre altele, pe faptul că **a avea** preverbal este implicat în realizarea unei structuri sintactice imposibil de realizat în condiţiile în care el este postverbal. Vom încerca să argumentăm că distincţia dintre cei doi **a avea** e exprimabilă în termenii deosebirii *afix sintagmatic–afix flexionar*[5]. În consecinţă, vom atribui pe **a avea** preverbal categoriei *afixelor sintagmatice*, iar pe **a avea** postverbal, categoriei *afixelor flexionare*. Dacă această analiză este corectă, ea pune în evidenţă un avantaj decisiv al abordărilor de tip declarativ, în raport cu abordarea de tip derivaţional, deoarece arată că, în condiţiile date, o analiză derivaţională este inaplicabilă.

3. Proprietăţile auxiliarului *a avea*

Auxiliarul **a avea** în oricare din formele sale (AT sau AC) deţine un număr de proprietăţi care sunt independente de plasamentul său. Astfel, formele din paradigmă sunt aceleaşi indiferent de poziţionare, şi nu se pot coordona:

(3) *Am şi ai ştiut ce se întâmplă acolo.
(4) *Ar şi aş protesta împotriva acestei decizii.

De asemenea, formele AT şi AC nu prezintă ocurenţă independentă[6].

(5) – Ar face Ion asta?
– *(Da), ar_

În sfârşit, formele AT şi AC nu pot fi suprimate[7]:

(6) – Ar face Ion asta?
– *(Da), _face

Fenomenul interesant este însă covariaţia sistematică dintre anumite proprietăţi şi plasamentul (pre- şi, respectiv, postverbal) al auxiliarului. Această covariaţie se manifestă în următoarele privinţe:

- relaţia fonetică dintre gazdă şi auxiliar
- posibilitatea de coocurenţă a auxiliarului cu negaţia şi cu o subclasă de clitice adverbiale
- domeniul de cuprindere asupra anumitor structuri de coordonare[8].

(i) *Relaţia fonetică dintre gazdă şi auxiliar*

În poziţie preverbală, auxiliarul **a avea** nu manifestă nici o tendinţă de adaptare fonetică la suportul său. El nu manifestă tendinţă de adaptare nici în interacţiunea cu

BDD-V3937 © 2003 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

formele neaccentuate ale pronumelui personal, reflexiv sau cu formele negației – cu care de asemenea poate fi coocurent. Acest fenomen este vizibil în împrejurarea că **a avea** nu are realizări alternative fonetice (aşa cum se întâmplă cu formele negației sau cu cele pronominale şi reflexive neaccentuate)[9].

În poziție postverbală însă, auxiliarul obligă gazda la adaptare fonetică, fapt care este tipic pentru afixele flexionare sufixate. Vom lua în considerație mai jos fenomenele de adaptare fonetică, atât pentru AC cât şi pentru AT.

Adaptarea fonetică a gazdei la formele AC postverbale se realizează în două moduri:

(a) Prin prezența obligatorie a unui pronume personal sau reflexiv în formă neaccentuată (ocurența pronumelui ducând în acest caz la evitarea hiatului): **citi-*l*-aş, studia-*l*-aş**

(b) În mod excepțional, hiatul este evitat prin înlocuirea infinitivului scurt cu substantivul postverbal corespunzător (este vorba de substantivul **fire** din imprecația **fir*e*-ar al dracului**! sau de substantivul **dormire** din forma inversată **dormir*e*-aş**, unde hiatul este evitat prin transformarea lui **e** din vocală în semivocală.)

Pe de altă parte, adaptarea fonetică a gazdei la formele de AT postpuse se realizează şi ea în două feluri:

(a) Cînd AT postverbal este precedat de pronume personal sau reflexiv aton, gazda se modifică prin adăugarea vocalei **u**.

(7) Văzut**u**-l-am vs. *Văzut-l-am

Modelul pare să fie cel al substantivelor masculine terminate în consoană, care, prin articulare cu articol definit, îşi modifică rădăcina:

(8) *Băiatl vs. Băiat***u**l

(b) AT postverbal şi gazda sa manifestă un grad înalt de solidaritate fonetică, vizibil în aceea că între segmentarea silabică şi cea gramaticală apare o asimetrie. De exemplu, segmentarea gramaticală a formei **văzut-am** este **văzut** (rădăcină) şi **am** (auxiliar de perfect compus, persoana I singular). Segmentarea silabică însă este **#vă#zu#tam**, nu ***#vă#zut#am**. Această asimetrie nu caracterizează formele *lexicale inversate*. De pildă, în:

(9) Iubit era de toți colegii

cele două segmentări coincid în punctul de separație a celor două unități lexicale.
Segmentare gramaticală**: -iubit-era-**
Segmentare silabică: #**iu#bit#e#ra**

(ii) *Posibilitatea de coocurență a auxiliarului cu negația şi respectiv cu o subclasă de clitice adverbiale*[10]

Spre deosebire de **a avea** preverbal, **a avea** postverbal nu poate fi coocurent nici cu negația (a se vedea (10)-(11)), nici cu adverbele clitice (a se vedea (12)-(13)).

(10) (a) N-aş dormi. (b)*Nu dormire-aş! (c)*Dormire-n-aş!

(11) (a)N-am mâncat. (b)*Nu mâncat-am (c)*Mâncatu-n-am

(12) (a) Aş mai dormi. (b) *Mai dormire-aş.

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

(13) (a) Am tot mâncat. (b)*Tot mâncat-am.

(iii) *Domeniu de cuprindere a anumitor structuri de coordonare*

Auxiliarul postverbal nu poate avea domeniu de cuprindere asupra unei secvențe de verbe coordonate. AC:

(14) * [_citi şi studia] –l-aş

AT:

(15) * [_cântat şi dansat]-am toată noaptea

Dimpotrivă, domeniul de cuprindere a unei coordonări de verbe e o proprietate a auxiliarului preverbal:

(16) Am [cântat şi _dansat toată noaptea]
(17) Dacă aş avea trei zile de vacanță, aş [dormi şi _ mînca tot timpul]

Fenomenul cuprinderii unei secvențe de verbe coordonate de către auxiliarul **a avea** este în limba română contemporană supus unor severe constrângeri[11].

(A) În primul rând, verbele coordonate şi 'controlate' de auxiliar trebuie să aibă acelaşi subiect:

(18) (a) Ion a [citit şi _ studiat toată după-amiaza]
vs.
(18) (b) * Ion a [citit şi Ioana _ studiat toată după-amiaza]

(B) În al doilea rând, verbele conjuncte trebuie să fie strict adiacente conjuncției:

(19) (a) Ion a [citit şi _ studiat toată după-amiaza]
vs.
(19) (b) *Ion a [citit şi, din plictiseală, _ studiat toată după-amiaza]

(C) În al treilea rând, verbele coordonate trebuie să aibă aceleaşi complemente şi adjuncți:

(20) (a)Ion a [citit şi _ studiat multe articole toată după-amiaza]
vs.
(20) (b) * Ion a [mers şi _ cumpărat [două cărți de lingvistică]]

4. Afixe sintagmatice şi afixe flexionare

Proprietățile enumerate mai sus îşi dobândesc mai multă relevanță, dacă sunt privite din perspectiva distincției afix–clitic–cuvânt. Este ceea ce vom face în continuare, folosindu-ne de următoarele instrumente de analiză:

(i) Criteriile de deosebire a *afixelor* de *clitice* (Zwicky şi Pullum (1983), Miller (1992))
(ii) Criteriile de deosebire a *cliticelor* de *cuvinte* (Zwicky (1985))
(iii) Clasificarea cliticelor în *afixe sintagmatice* şi *clitice postlexicale* (Miller (1992))

4.1. Clitice *versus* afixe

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

Zwicky şi Pullum (1983) au propus şase criterii de deosebire a afixelor (flexionare sau derivative) de clitice. Ele sunt următoarele:

A. Cliticele au în general un grad scăzut de selecție a gazdei. Afixele au grad înalt de selecție.

B. Există goluri arbitrare în setul de combinații dintre un afix şi gazda sa. De pildă, în română, verbului **a rage** îi lipseşte participiul şi din această cauză are paradigmă incompletă. Dimpotrivă, combinația clitic–gazdă nu expune astfel de goluri arbitrare. De exemplu, combinația cliticului posesiv din engleză **'s** cu gazdele sale nominale este non-defectivă.

C. Pot exista incompatibilități fono-morfologice între un afix şi gazda sa. Verbele şi substantivele neregulate sunt manifestările acestui fenomen. Nu există însă iregularități de acest fel în domeniul combinărilor clitic–gazdă.

D. Cliticele au o contribuție uniformă la construcția sensului. De exemplu, cliticul verbal din engleză **'v** (de la auxiliarul **to have**) are tot timpul aceeaşi semnificație de auxiliar de timp. Afixele însă pot arăta anumite idiosincrazii semantice.

E. O combinație clitic–gazdă nu e supusă operațiilor sintactice, deoarece combinația aceasta este doar fonologică, nu şi gramaticală. Nici o operație sintactică nu poate de pildă afecta combinația **I'v** din propoziția **I'v seen him**. În schimb, un cuvânt cu structură morfematică poate fi, de pildă, supus coordonării. Combinațiile afix–gazdă sunt aşadar percepute ca fiind unități sintactice.

F. Cliticele se pot ataşa unor gazde conținând un alt clitic. Afixele nu se pot ataşa unei gazde conținând un clitic.

Vom adăuga la criteriile **A**–**F** două criterii propuse în Miller (1992):155-157:

M(iller)**1**. Un element care nu poate avea domeniu de cuprindere asupra unei coordonări de gazde nu poate fi un clitic postlexical, ci un afix.

M3[12]. În cazul în care repetiția elementului este obligatorie pe fiecare conjunct, elementul repetat este în mod necesar un afix şi nu un clitic postlexical.

4.2. Clitice *versus* cuvinte

Distincția *cuvinte-clitice* (şi afixe), este susținută de Zwicky (1985) pe baza următoarelor argumente:

(i) Ordinea alternativă a *cuvintelor* este de obicei ordine stilistică. Ordinea alternativă (dacă e posibilă) a *cliticelor* (*afixelor*) nu e stilistică.
(ii) E tipic pentru *cuvinte* să fie unități decompozabile. E tipic pentru *clitice* sau *afixe* să nu poată fi analizate.
(iii) Cuvintele pot fi omise în propoziție. Nu e caracteristic pentru clitice şi afixe să fie suprimate.
(iv) Pentru cuvinte pot exista pro-forme care să le înlocuiască. Nu există pro-forme pentru clitice şi afixe.

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

(v) Cuvintele pot fi „deplasate”. Aceasta nu este şi o proprietate a cliticelor sau a afixelor.
(vi) Cuvintele pot fi utilizate în izolare, situație în care ele au capacitatea de a forma singure un enunț. Nu se pot forma enunțuri cu afixele sau cu cliticele.

4.3. Afixe sintagmatice şi clitice postlexicale

Într-o analiză consacrată conceptului de clitic, Miller propune ca acestei noțiuni să i se atribuie un statut preteoretic şi să fie glosată prin conceptele mai precise de *afix sintagmatic* şi de *clitic postlexical* (Miller (1992)). Ceea ce propune astfel Miller este de fapt o *clasificare* a cliticelor. Conform acestei clasificări, *cliticele postlexicale* sunt cuvinte sintactice cu reprezentare fonologică deficientă din punct de vedere prozodic. Din acest motiv, acestor entități le lipseşte capacitatea de a forma un cuvânt cu autonomie fonologică. Regulile care dau seamă de aceste cazuri de cliticizare sunt, de aceea, reguli de prozodie fonologică, prin care cuvântul deficient prozodic se ataşează unui cuvânt învecinat. În acest fel, se creează un nou cuvânt fonologic (Miller (1992):73).Un exemplu elocvent de clitic postlexical este forma **-i** a verbului **a fi** (de pildă, **casa-*i* goală**).

În privința *afixelor sintagmatice*, Miller este mai puțin explicit, dar din precizările sale se înțelege că această varietate de clitice se caracterizează prin faptul că sunt ataşabile gazdei prin operații de care e responsabil lexicul, şi nu fonologia prozodică postlexicală (Miller (1992: 109)). De altfel, întreaga analiză din capitolul 4 consacrată afixelor sintagmatice arată că pentru Miller acestea sunt elemente ale căror proprietăți se manifestă dincolo de nivelul cuvântului în care sunt încorporate[13].

4.4. Reconsiderarea proprietăților lui *a avea*

În perspectiva criteriilor din secțiunile 4.1.–4.2, proprietățile pe care le deține **a avea** în mod independent de plasamentul său pledează în mod clar pentru natura lui nonlexicală. Într-adevăr, incapacitatea formelor sale de a participa la coordonări, incapacitatea de a avea ocurență independentă, precum şi interdicția omisiunii sunt indicii ale lipsei de autonomie lexicală şi sintactică.

Situația este mai complexă în cazul proprietăților dependente de plasamentul pre- şi postverbal. Astfel, poziționarea postverbală coroborată cu natura nonlexicală este prin ea însăşi un argument în favoarea statutului de afix flexionar, deoarece în română afixele flexionare sunt în mod tipic sufixale. Se adaugă la acest argument acomodarea fonetică la care este supusă gazda, precum şi absența domeniului de cuprindere asupra coordonării. Toate aceste fapte pledează pentru statutul de *afix flexionar* al lui **a avea** postverbal.

Pe de altă parte, atunci când se află în poziție preverbală, **a avea** manifestă proprietăți *nonafixale* (şi, desigur, nonlexicale).Pentru a recapitula datele deja prezentate:

- El poate deține domeniu de cuprindere asupra coordonării (a se vedea criteriile **M1** şi **M3** ale lui Miller).
- Nu manifestă adaptare fonetică nici în raport cu gazda sa, nici în interacțiunea cu formele neaccentuate pronominale sau cu negația (criteriile **B** şi **C**, Zwicky şi Pullum (1983)).

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

Vom adăuga la aceste proprietăți însuşirea că **a avea** preverbal nu prezintă goluri arbitrare în paradigmă şi nici idiosincrazii semantice. În privința ultimei trăsături, este de precizat că ideea că auxiliarele *prezintă* idiosincrazii semantice este susținută în Barbu (1999): 44-45, 52. Din această proprietate, autoarea face un argument în sprijinul tezei că auxiliarele sunt afixe flexionare. O probă, în opinia sa, că auxiliarele prezintă astfel de idiosincrazii sunt valorile perfectului compus, ale condiționalului şi ale viitorului. De pildă, perfectul compus poate fi folosit pentru a exprima prezentul (exemplu: **Acum chiar că m-am supărat**).

Dificultatea esențială cu acest argument este că valori de aceeaşi natură pot fi consemnate şi în privința unor forme verbale despre care ştim că sunt clitice. De exemplu, forma clitică de prezent, persoana 1 **–s** a verbului **a fi** poate fi utilizată pentru exprimarea viitorului în construcția **Dacă mă caută cineva, nu-s acasă pentru nimeni**. Într-un mod similar, forma clitică de persoana a III-a **–i** a verbului **a fi** poate fi utilizată pentru exprimarea trecutului în construcția **N-am ştiut că nu-i acolo**. Din aceste exemple nu conchidem că cliticele prezintă şi ele idiosincrazii semantice. Tragem însă concluzia *că valorile stilistice consemnate nu sunt probe autentice de idiosincrazii semantice*. Un caz clar de idiosincrazie semantică este cel al pronumelui aton **o** care este referențial într-o construcție precum **Am citit-o**, dar expletiv în **Am încurcat-o**. Nu am găsit nici o situație comparabilă în privința auxiliarului **a avea**, fapt care ne-a condus la concluzia că **a avea** nu expune idiosincrazii semantice.

Toate proprietățile de mai sus caracterizează prin excelență cliticele, De aceea, îl atribuim pe **a avea** preverbal categoriei *afixelor sintagmatice*[14].

A-l atribui pe **a avea** preverbal afixelor sintagmatice şi pe **a avea** postverbal afixelor flexionare înseamnă a le asigura în cadrul unei analize mai tehnice (pe care nu o vom prezenta aici) reprezentări distincte în lexiconul morfologic. În mod corespunzător, formele verbale care încorporează aceste afixe distincte vor deține proprietăți distincte, pe care li le transmit afixele însele.

5. Concluzii

Dacă datele prezentate mai sus sunt relevante pentru statutul auxiliarului **a avea**, ele conduc la următoarele concluzii:

(i) Nici una din analizele menționate în secțiunea 2 nu dă seamă, în forma actuală, de proprietatea lui **a avea** preverbal de a deține domeniu de cuprindere asupra coordonării, deoarece nici una din aceste analize nu caracterizează distincția auxiliar preverbal–auxiliar postverbal în termenii *reprezentărilor* distincte. În particular, analiza derivațională se confruntă cu câteva dificultăți suplimentare de explicație:

- În această abordare, cliticele adverbiale sunt presupuse a fi încorporate sub nodul FLEX(iune), împreună cu verbul. În felul acesta, deplasarea verbului peste auxiliar (numită „deplasarea la distanță a centrului" – DDC – a se vedea Lema şi Rivero (1989), (1990)) afectează şi cliticele adverbiale (Dobrovie-Sorin (1994): 63). Prin această ipoteză, sunt explicate structuri de imperativ precum **Mai spune-mi !** în care indiciul că verbul s-a deplasat în poziția COMP împreună cu adverbul ar fi faptul că cliticul pronominal (nu şi cel adverbial) a rămas în urma verbului. Ipoteza conduce însă şi la autorizarea unor secvențe incorecte; pe acelaşi tipar, structura **Am mai dormit** devine, prin DDC cu clitic adverbial încorporat, *** Mai dormit-am**.

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

- Poziția-țintă a DDC (COMP) prezice că o formă inversată e posibilă numai în propoziții principale, nu şi în subordonate, deoarece COMP este ocupat de verbul deplasat (vezi şi Avram (1999): 96). Predicția e însă infirmată de formele inversate ocurente şi în propoziții subordonate (de pildă, **Mi-a destăinuit *că pierit-au mulți acolo***).
- Nu este explicată incompatibilitatea de ocurență dintre negație şi conjugarea inversată. În consecință, nu se precizează de ce o structură ca *** Nu dormit-am bine** e incorectă.
- Într-o versiune recentă a DDC, verbul de conjugat este deplasat nu în COMP, ci în poziția TOPIC (Avram (1999): 96-99). TOPIC este poziția presupusă a fi specifică subiectului preverbal în română, ceea ce conduce la predicția că nu putem avea simultan subiect preverbal şi conjugare inversată. Însă predicția este incorectă. Statistic, este într-adevăr posibil să se arate că există o preferință pentru subiectul postverbal, atunci când se foloseşte conjugarea inversată. Dar o construcție precum **Mi-a povestit *că mulți pierit-au acolo*** este corectă şi acceptabilă.

(ii) Analizele declarative *pot* fi reformulate, astfel încât diferența de proprietăți dintre **a avea** preverbal şi **a avea** postverbal să reflecte contribuțiile distincte ale acestor elemente; anume, contribuția lui **a avea** postverbal la constituirea *unității lexicale*, şi contribuția lui **a avea** preverbal la posibila constituire a *structurii lexico-sintactice*. Astfel, atât în ipoteza că auxiliarele sunt afixe (Barbu (1999)), cât şi în aceea că sunt elemente lexicale (Monachesi (1999), (2000) [15]), este cu putință ca descrierile lexicale ale verbelor care sunt (sau care încorporează) auxiliare preverbale să conțină informația relevantă. În mod esențial, aceasta este aşa-numita informație pentru „trăsăturile de margine" („EDGE features"), reglementată în gramaticile declarative prin Principiul Trăsăturilor de Margine („EDGE Feature Principle")[16]. Această informație arată cum un element lipsit de independență lexicală, dar încorporat într-un cuvânt-gazdă îşi poate transmite proprietățile – în cazul de față, marcajul temporal sau modal – până la nivelul sintagmei care înglobează gazda.

(iii) Analiza care face uz de deplasarea afixului în interiorul cuvântului poate fi şi ea reformulată astfel încât să explice diferența dintre auxiliarul preverbal şi cel postverbal. Şi anume, deplasarea poate fi reconstruită tehnic drept o regulă lexicală de tipul celor folosite în gramaticile declarative. Regula în cauză s-ar aplica unei intrări lexicale precum **am ştiut**, cu rezultatul că auxiliarul ar fi plasat în poziție postverbală. Produsul regulii ar trebui, de asemenea, să specifice atât dispariția trăsăturilor de margine, cât şi incompatibilitatea cu negația.

(iv) Analiza derivațională *nu poate fi adaptată datelor mai sus-menționate*. Dificultatea este una tehnică şi provine din chiar condițiile de aplicare a unei deplasări. O deplasare este corectă, dacă, printre altele, atât în structura de bază, cât şi în cea derivată restul elementelor îşi păstrează proprietățile – adică *dacă elementele rămân aceleaşi*. De pildă, deplasarea care dă seamă de structura topicalizată **Pe Ion, Ioana nu-l mai iubeşte** este validă şi pentru motivul că, atât în structura de bază (**Ioana nu-l mai iubeşte pe Ion**), cât şi în structura rezultată, toți constituenții *nedeplasați* îşi păstrează proprietățile (şi deci apartenența la categoriile de origine). Astfel, grupul nominal **Ioana** din structura de bază este grupul nominal **Ioana** din structura

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

derivată, iar grupul verbal **nu-l mai iubeşte** din structura de bază este grupul verbal **nu-l mai iubeşte** din structura derivată. De asemenea, în ipoteza că explicăm inversiunea auxiliar–subiect din franceză prin deplasarea auxiliarului peste pronumele aton (de pildă, **As-tu vu Jean**?), explicația este validă numai în măsura în care pronumele aton îşi păstrează în structura rezultantă toate proprietățile din structura de bază neinversată (**Tu as vu Jean**).

În cazul unei deplasări prin care se obține o conjugare inversată, tocmai această condiție e încălcată: în timp ce în structura de bază (de exemplu, **am văzut**) auxiliarul deține anumite proprietăți în virtutea cărora îl atribuim unei anumite categorii de entități, în structura derivată (**văzut-am**), auxiliarul îşi pierde toate aceste proprietăți. *El nu mai aparține aceleiaşi categorii şi, în consecință, nu mai este acelaşi element*. O deplasare prin care unele din elementele *nedeplasate* îşi modifică statutul, este excepțională în cel mai rău sens al cuvântului, pentru că induce cele mai arbitrare condiții de modificare a unei structuri.

NOTE:

[1] Este irelevant pentru obiectivele prezentei investigații să luăm poziție în disputa privind etimologia auxiliarului implicat în construcția modului condițional. Opțiunea noastră de a considera acest auxiliar ca reprezentând verbul **a avea** este aşadar convențională şi adoptată din considerente de simplificare a expunerii. Vom abrevia auxiliarul condiționalului cu AC, iar pe cel al perfectului compus cu AT.

[2] Este ştiut că formele inversate de condițional sunt admise numai pentru timpul prezent şi în condițiile în care între verbul de conjugat şi auxiliar se inserează forme slabe de pronume personal sau reflexiv. Pentru excepții, a se vedea mai jos, 3(i).

[3] Poziția canonică a auxiliarului **a vrea** este de asemenea preverbală, şi, întocmai ca auxiliarul **a avea**, **a vrea** prezintă şi el conjugare inversată. Auxiliarul **a vrea** nu va face însă obiectul prezentului articol.

[4] Analizele declarative nu recurg la conceptul de deplasare. În mod tipic, aceste analize se bazează pe conceptele de unificare şi constrângere. Pentru o prezentare a gramaticilor bazate pe unificare şi constrângeri, a se vedea Abeille (1993).

[5] Termenul *afix sintagmatic* (engl. **phrasal affix**) are o istorie considerabilă, care, potrivit lui Klavans (citată în Miller (1992): 108), începe cu Eugene Nida. Accepția în care vom folosi acest termen în analiza de față este cea din Miller (1992), unde afixele sintagmatice desemnează elemente nonlexicale realizate pe o gazdă lexicală şi cu posibile manifestări în sintagma care înglobează gazda.

[6] În privința auxiliarului temporal, este totuşi de semnalat omisiunea verbului de conjugat în variantele vorbite ale limbii române (Iordan 1975:253):

– Ai mâncat?

– Am_

Se pare însă că această omisiune este susținută de omonimia cu verbul predicativ **a avea** (la persoana I singular). Nu cunoaştem omisiuni analoge pentru formele neomonime:

– A mâncat?

– * A_

Pentru acest motiv, suntem înclinați să acordăm formelor AT acelaşi statut cu cel al formelor AC în privința testului de ocurență independentă.

[7] În privința formelor AT se poate face aceeaşi observație ca la nota 6. Anume, e posibil ca omisiunea AT în varianta vorbită a românei contemporane să se datoreze faptului că elementul care rămâne în urma suprimării are independență sintactică, în calitatea sa de formă omonimă cu participiul.

[8] Prin „domeniul de cuprindere" (engl. **scope**) avut de un element asupra unei structuri sintactice, înțelegem capacitatea acelui element de a influența corectitudinea sintactică şi/sau interpretarea semantică a structurii, în condițiile în care elementul este elidat în structura respectivă. În construcția **am citit şi recitit scrisoarea ta**, auxiliarul **am** are domeniu de cuprindere asupra structurii de coordonare **citit şi recitit scrisoarea ta**,

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

deoarece ambele verbe sunt interpretate ca fiind la timpul perfect compus, în ciuda faptului că auxiliarul este elidat în vecinătatea verbului **recitit**. În schimb, în construcția * **Această societate este precapitalistă şi industrială**, prefixul **pre-** nu are domeniu de cuprindere asupra coordonării **capitalistă şi industrială,** deoarece el nu poate fi subînțeles înaintea celui de-al doilea conjunct.

[9] Neadaptarea fonetică la gazdă nu este însă un comportament obişnuit. Prefixele *se adaptează* fonetic suportului; prefixul **de-**, spre exemplu, are două realizări deosebite, în funcție de particularitățile fonetice ale gazdei: **des-** atunci când gazda începe cu o consoană surdă (***despărți***), şi **dez-** atunci când gazda începe cu vocală sau consoană sonoră (***dez*articula**, ***dez*brăca**)

[10] Adverbele în cauză sunt **şi, cam, tot, mai.** Statutul acestor adverbe este subiect de dezbatere în lingvistica românească de astăzi. În cele ce urmează, le vom considera afixe sintagmatice, datorită următoarelor proprietăți: (i) Au distribuție restrânsă (se combină numai cu verbe finite şi cu forme infinitivale). (ii) Au topică rigidă: ocupă numai poziție preverbală. (iii) Au sferă de cuprindere asupra coordonării. (iv) Pot avea corespondente lexicale sau sintagmatice, cu care sunt în distribuție complementară: **mai-din nou, şi-deja, imediat, cam-aproximativ, tot-în continuare**: **Ion a şi /* deja venit. Ion a venit * şi /deja.** Pentru o interpretare a acestor adverbe ca afixe lexicale, a se vedea Barbu (1999): 59-61.

[11] După cunoştința noastră, fenomenul e consemnat prima dată în Barbu (1999): 54 (a se vedea în special nota de subsol 16). Construcția este însă acolo considerată caracteristică doar limbii vorbite (şi prin urmare, nereprezentativă pentru limba standard), iar în plus este socotită ca fiind lipsită de condiții clare de gramaticalitate. Fenomenul e însă foarte bine reprezentat în limbajul presei din ultimii patru-cinci ani, iar gramaticalitatea sa pare să fie caracterizată într-o măsură semnificativă de cele trei condiții enumerate mai sus. Una din ele (condiția de adiacență între conjuncție şi verbele conjuncte) se găseşte formulată chiar în Barbu (1999).

[12] Simbolurile **M1, M3** codifică criteriile C1 şi C3 din Miller (1992): 155-157

[13] De fapt, Miller numeşte prin „afixe sintagmatice" unele din entitățile pe care Zwicky le denumeşte prin termenul „clitice speciale". *Cliticele speciale* se deosebesc la Zwicky de *cliticele simple*. Cliticul simplu reprezintă un morfem liber, neaccentuat, care poate fi redus din punct de vedere fonologic, forma rezultantă fiind subordonată fonologic cuvântului următor. Cliticele simple au corespondent lexical. Spre deosebire de acesta, cliticul special reprezintă o formă neaccentuată care se comportă ca o formă liberă accentuată şi care are acelaşi sens cognitiv şi o structură fonologică similară.

Din această perspectivă, un clitic special tipic („afix sintagmatic" în termenii lui Miller) este genitivul **'s** din engleză

[14] Mai rămân de discutat, din perspectiva criteriilor lui Zwicky şi Pullum, criteriul distribuției, cel al implicării cuvântului cliticizat în operații sintactice şi cel al imposibilității de combinare a unui cuvânt cliticizat cu un afix. În privința primului criteriu, vom remarca faptul că, într-adevăr, spre deosebire de afixele sintagmatice din alte limbi, auxiliarul preverbal **a avea** este nestandard, el având o distribuție limitată ce-l apropie de afixele flexionare. Pe de altă parte, faptul că el şi gazda sa sunt implicați în coordonări (cu forme verbale sintetice – de pildă, **Am spus şi repet**) pare să constituie un argument în acelaşi sens. Numai că suportul posesivului **'s** din engleză (de pildă, **Mary's** din construcția **John and Mary's child**) se comportă identic sub acest aspect, în sensul că este şi el implicat în coordonări – şi este totuşi un afix sintagmatic. S-ar putea, în aceste condiții, ca incapacitatea de a fi implicat în operații sintactice să caracterizeze în mod decisiv numai combinațiile dintre un clitic postlexical şi gazda sa (de pildă, **I've** din engleză).

În sfârşit, faptul că pronumele personale şi reflexive atone, precum şi negația (cu care auxiliarul preverbal se poate combina la stânga sa) sunt afixe – aşa cum convingător se demonstrează în Barbu (1999) – ar putea fi şi el invocat ca argument în sensul afixalității lui **a avea** preverbal. Problema e însă că o dată ce se admite că afixul sintagmatic e încorporat în cuvânt prin reguli de lexicon (aşa cum Zwicky însuşi procedează în analiza cliticului posesiv), şi nu prin reguli postlexicale prozodice, devine foarte greu de susținut că un clitic închide categoric posibilitățile de combinare ulterioare cu un afix. Din nou, această caracterizare se potriveşte mult mai bine cliticelor postlexicale.

[15] Este totuşi de remarcat că ipoteza naturii lexicale a auxiliarului **a avea** susținută de Monachesi are de înfruntat dificultăți insurmontabile. Datele menționate în Guțu (1962), (1968), (1974), (1985), în Barbu (1999), ca şi în prezenta analiză pledează categoric *împotriva* statutului lexical al auxiliarului **a avea**.

[16] Trăsăturile de margine şi principiul care le reglementează distribuția au fost folosite în analiza posesivului englezesc **'s** care, după cum e cunoscut, are şi el domeniu de cuprindere asupra coordonării (de

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

exemplu, în [**John and Mary**]**'s child**). Pentru literatura din jurul acestei probleme, a se vedea Miller (1992):109-140 şi Halpern (1995): 97-143.

Referințe:

Abeillé, A, *Les nouvelles syntaxes. Grammaires d'unification et analyse du francais,* Armand Colin, Paris, 1993

Avram, L. *Auxiliaries and the Structure of Language*, Editura Universității din Bucureşti, 1999

Bouma, G, E. Hinrichs, G.-J. M. Kruijff şi R. Oehrle (eds.), *Constraints and Resources in Natural Language Syntax and Semantics*, CSLI Publications, Stanford, CA, 1999

Barbu, A.-M. *Complexul verbal,* Studii şi Cercetări Lingvistice, L, nr.1, Bucureşti,1999, p. 39-84

Coteanu, I. (coord.) *Limba română contemporană. Fonetică, fonologie, morfologie,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974

Idem**,** *Limba română contemporană. Fonetică, fonologie, morfologie,* (ediție revăzută şi adăugită), Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1985

Dobrovie-Sorin, C. *The Syntax of Romanian*, Mouton de Gruyter, Berlin, New York, 1994

Gerlach, B. şi J. Grijzenhout (eds.), *Clitics in Phonology, Morphology and Syntax*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 2000

Guțu-Romalo, V. *Forme verbale „compuse"*, Studii şi Cercetări Lingvistice, EA, nr.2, 1962, p. 191-199

Idem**,** *Morfologie structurală a limbii române,* Editura Academiei, Bucureşti, 1968

Idem, *Verbul***,** în **Coteanu** (coord.) (1974), p. 198-248

Idem, *Verbul***,** în **Coteanu** (coord.) (1985), p. 165-219

Halpern, A. *On the Placement and Morphology of Clitics,* CSLI Publications, Stanford, CA, 1995

Iordan, I. *Stilistica limbii române*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1975

Lema, J. şi M. L. Rivero, *Inverted Conjugation and V-second Effects in Romance,* XIXth Linguistic Symposium on Romance Languages, Columbus, Ohio, 1989

Idem, *Types of Verbal Movement in Old Spanish: Modals, Futures and Perfects*, manuscris, Universitatea din Ottawa, 1990

Miller, Ph. *Clitics and Constituent Structure*, Garland, New York, 1992

Monachesi, P. *The Syntactic Structure of Romanian Auxiliary (and Modal) Verbs*, in **Bouma, Hinrichs, Kruijff and Oehrle** (1999), p. 101-118

Idem, *Clitic Placement in the Romanian Verbal Complex*, în **Gerlach şi Grijzenhout** (2000), p.255-294

Rivero, M. L. *Clause Structure and Verb Movement in the Languages of Balkans,* Natural Language and Linguistic Theory, 12, 1994, p. 63-120

Zwicky A. *Clitics and Particles*, Language, volume 61, (2), 1985, p. 283-305

Zwicky A. şi G. Pullum, *Cliticization vs. Inflection:English n't*, Language 59, (3), 1983, p. 502-513

Abstract

In the present analysis, we concentrate on the properties which the Romanian auxiliary a avea has with respect to its preverbal and postverbal position. We compare these properties with the ones a avea has irrespective of its placement. From this comparison we draw the conclusion that the preverbal a avea is distinct from the postverbal one in either of its realizations. We defend this analysis among others, by the argument that the preverbal a avea may be involved in the construction of a syntactic structure which is not possible if the auxiliary is postverbal. The structure

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)

in question is a coordination of participles/bare infinitives, with the auxiliary taking scope over the conjuncts.

We further argue that the distinction between the two a avea may be expressed in the terms of the distinction *phrasal affix-inflectional affix*. Consequently, we assign the preverbal auxiliary to the category of phrasal affixes, and the postverbal one to the category of inflectional affixes. If our analysis is sound, it shows an important advantage of the declarative, non-derivational, techniques over the derivational ones, because a consequence of what we hold is that a movement-based analysis of inverted conjugation is just inapplicable.

BDD-V3937 © 2003 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:53:00 UTC)